

Revež.

(Spisal C. Jenko.)

I.

Droben sneg je naletal iz gostih sivih oblakov. Vsa vas je bila zagrnjena v meglo in v bele snežinke, ki so sule na zemljo, tako da se je videlo komaj nekaj korakov pred se. V cerkvenem zvoniku je odbila ura štiri.

Komaj so se poizgubili urini udarci po zraku, že je zahrumelo po šolskih prostorih, in takoj nato so otroci kričeč jeli prihajati na prosto. Najprej so se pridrvili dečki skozi ozka šolska vrata, takoj za njimi so pa prišle deklice, tesno se zavijaje v velike zimske robce. Ni jih bilo mnogo; vseh skupaj komaj nekoliko čez dvajset, ker zaradi velikega snega bolj oddaljeni otroci niso mogli priti v šolo. Ko se dečki nekoliko oddaljijo od šolskega poslopja, se ustavijo. Pri tem se pa vedno ozirajo proti šolskim vratom, kakor bi še pričakovali nekoga. In v resnici se kmalu pokaže pri vratih star, sključen možiček s precej obilim zavojem na hrbtu. Ni se dalo takoj razpoznati, kaj bi bilo to; no, dečki so dobro vedeli, da nese možiček na hrbtu svojega sinčka. Ko prideta mimo dečkov, prično kar vse vprek kričati: „Tuljček, tuljček!“ Ta zagrabi kepico snega in jo vrže v dečka, oni ga potegne za ogrinjavko, v katero je bil zavit, drugi zopet se smejo in dražijo dečka na vse mogoče načine.

Dečkov oče se obrne proti napadalcem in jim žuga s pestjo, a ti se malo zmenijo za njegovo pretenje, ker vedó, da se jim ni od njega bati nič žalega. Ko se pa tega naveličajo, odhité med glasnim smehom po poti naprej. Ta dva se pa počasi pomikata za njimi. Vsak, kdor ju sreča, se smehlja je ozira za njima, dasi ju je videl že Bog ve kolikrat.

Sta pa tudi v resnici čudna ta dva reveža. Oče je oblečen v sivo, z vsemi mogočimi krpami najrazličnejših barv zašito suknjo, s polhovko na glavi, in v ogromnih kvedrastih čevljih. Obraza je nagubanega in sivi lasje mu gledajo izpod polhovke; že precej dolgo neobrita brada je poraščena s sivimi, bodečimi kocinami — jasno znamenje, da njen lastnik ne skrbi preveč za lepoto na obrazu. Na očetovem hrbtu pa jezdi deček, zavit v velik, oguljen robec. Tesno se naslanja na očetov hrbet, da je videti, kakor bi bil prirasel. Le noge, obute v slamnate šolne, gledajo izpod ogrinjavke.

Zunaj vasi pri nizki, leseni koči se ustavita; očka obrtka sneg raz čevlje in stopi v nizko, že skoro popolnoma mračno sobico. No, ta sobica, ta pa prav jasno kaže, da stanuje tu beda in revščina. Peč, nekdanj zelena, je že popolnoma očrnela, in na mnogih mestih se kažejo že prav sumljive razpoke.

Zamazane so za silo z apnom, tu in tam celo s pepelom, če apna ni bilo ravno pri roki. Nekaj jako starinskih podob, kakor bi jih bili še sliкали stari Egipčani, je nameščenih po stenah; toda te so že tako zamazane in od muh onesnažene, da se da težko spoznati, ali predstavlja podoba svetnika ali svetnico.

Sploh vse: črviva miza in par stolov, stara postelja in klopi okolo peči, vse potrjuje resničnost reka: minljivo je vse na tem svetu.

Komaj pa stopita v sobico, že skoči proti njima stara ženica, vzame dečka raz hrbet, ga odviije iz ogrinjavke in pred njo stoji njen sinko kislega obraza.

„Oh, moj ljubi Janezek“, tako ga prične milovati, „kako hudo te zebe, ti revček mali!“ In z velimi rokami boža dečka po licih, ga stiska v naročje in poljublja same radosti svojega sinka, kakor bi ga ne bila videla že celo leto.

„Revček, gotovo so te pa zopet otroci okepali; ti grdi malopridneži nikdar ne dajo miru našemu Janezku.“

„Veš ti“, s temi besedami se obrne proti svojemu možu, „še jutri moraš iti k učitelju in povedati jim moraš, kako grdo ravnaajo z našim Janezkom.“

„I, saj veš, da sem že bil pri gospodu. Saj vedó, kako je; zakaj jih pa ne kaznujejo?“

„Še jedenkrat boš moral iti, gotovo so že pozabili. Ali pa še razumeli niso, kaj si hotel povedati.“

„Boš pa sedaj ti šla; morda bodo tebe bolje razumeli.“

„No, sama bom morala iti, sama, saj vidim, da s teboj nič ni.“

Po tem pogovoru je šla ženica pred peč kuhat večerjo. Njen Janezek se je pa splazil za njo, sedel na ognjišče in težko pričakoval okrepcila lačnemu želodcu.

„Ali si lačkan, božček?“ ga je vprašala ljubeče mati.

„U, da, lačkan sem. Ali bo kmalu kuhano?“ je odvrnil sinček z nizkim glasom.

„Kmalu bo kuhano, kmalu. Še malo naj povre, pa bo dober krompirček.“

Deček je poželjivo vprl oči v nizek, škrbinast lonček, iz katerega je gledalo par drobnih krompirjev.

„Ali so te otroci zelo okepali?“ ga je vprašala mati.

Deček je pokimal z glavo in imel oči še vedno vprte v peč.

Čez par trenutkov pa je že premetaval vroč krompir iz jedne roke v drugo in pihal vanj, da bi si ga poprej ohladil.

II.

Že vidim, da sem vam vzbudil radovednost in da želite še kaj več vedeti o našem čudnem učenčku. No, vam pa bodi; rad povem kolikor sem mogel sam poizvedeti.

Bil je jedini sin jako vbožnih starišev. Pri sv. krstu je dobil ime Janez. Oče in mati sta se na vso moč trudila in delala noč in dan, da sta preskrbela otroku potrebne hrane in obleke. Mož je pletel po zimi koše, jerbese, popravljaj škafe, vezal lonce, po leti pa je delal na polju. Žena je pa po zimi predla, po leti pa hodila na dnino, kadar se je le količkaj mogla odtrgati od doma.

Nad vse rada sta imela svojega sinčka; pazila sta nanj bolj kot na zenico svojega očesa; saj sta videla v njem podporo svojih starih let, vanj sta stavila vse nade in upe. Le žal, da se na tem svetu najlepše nade in upi zemljanov večjidel zrušijo v nič in izginejo kot izgine kapljica v neizmernem morju.

Mali Janezek je lepo rasel prvo leto. Toda čim večji je prihajal deček, tem bolj se je kazalo čudno nesorazmerje med njegovimi telesnimi deli. Postave je bil svojim letom neprimerno široke in nizke; glava mu je bila štirivoglata in debela. Kuštravi lasje so mu skoro popolnoma zakrivali nizko vzbočeno čelo, velike oči so topo zrle v svet, in navzgor zavihani nos je podajal celemu obrazu nekak smešen izraz.

Bil je pa tudi silno plašen in boječ. Bal se je vsake najmanjše stvarice; če je oddaleč kje zagledal otroka, bežal je domov, kakor bi ga nesel veter. Nikamor se ni prikazal sam, ampak se vedno držal materi za krilo. Ni ga mogla porabiti za najmanjo stvarico, ni ga mogla poslati niti po najmanjem opravku.

Ko je bil v sedmem letu, je šel z materjo prvič v cerkev; toda tam je pričel tako neusmiljeno jokati, da si ga mati dolgo, dolgo potem ni upala vzeti s seboj v cerkev.

V desetem letu pa je pričel hoditi v šolo. Toda, kaj pravim hoditi! Ne, hodil ni, nosil ga je oče na hrbtu v šolo in iz šole. Prinesel ga je prav pred šolska vrata, in ko je šola minila, ga je zopet čakal pred vratmi, zadel na rame in nesel domov. Seveda so dečki kmalu spoznali te posebnosti svojega tovariša in mu nagajali in ga dražili pri vsaki priliki. Ko je odprl njegov oče šolska vrata in ga porinil v sobo, so ga takoj s hrumom pozdravili in vzeli v svojo sredo. Takoj so pričeli ž njim burke vganjati in mu toliko časa niso dali miru, dokler ni vstopil učitelj in kaznoval porednežev, tega jokajočega reveža pa potolažil. Mnogo sitnosti je imel ž njim učitelj v šoli. Za vsako najmanjšo stvarico je udaril takoj v jok, in ni ga bilo lahko utolažiti. In njegov jok bi se bil že še prenesel, da ni imel naš deček močnega, svoji starosti neprimerno nizkega, vprav tulečega glasu. Kadar mu je storil kdo kaj žalega, in to se ni malokrat pripetilo, je pričel tuliti tako divje, da so se mu součenci smejali na glas, učitelj pa si ni vedel pomagati. Vsled njegovega tuljenja pa se ga je prijel priimek: „Tuljček“. In ta se ga je držal tako trdno, da so pozabili vsi njegovo pravo ime in ga klicali le po priimku. Seveda to ni bilo povšeči dečku, še manj pa starišem, toda pomagati si niso znali.

Po šoli so pa nagajivci takoj zopet pričeli ž njim šale uganjati in prizori, kakor sem opisal v začetku, so se pogosto ponavljali.

Hodil je v šolo od desetega leta do osemnajstega. Naučil se je brati in pisati za silo, toda ostal je takisto plašen in nedolžno priprost kakor v prvi mladosti. Vsak otrok ga je lahko pripravil v strah. Mej drugim se je tudi silno bal psov. Če mu je kdo zaklical: „Tuljček, pes, pes“, se ni utegnil ozreti in se prepričati, temveč je hitro, kolikor so mu pripuščale noge, odhitel po poti naprej.

Kolikor bolj pa se je ogibal, da, celo bal družih ljudij, toliko bolj je ljubil stariše, toliko bolj se je navezal na očeta in mater. Brez matere ni mogel prestatiti niti jeden dan. Če je po dnevu delala na polju, mu je bilo silno dolgčas po nji, in proti večeru je hodil vsak hip na cesto gledat, če že ne prihaja domov.

Vedno je hodil le ž njo v cerkev in ostajal tudi v svetišču na njeni strani. Že v zgodnji mladosti ga je naučila več molitvic in ga vzredila jako pobožno. Zato se je v cerkvi vedel zelo spodobno, da so ga stariši svojim otrokom stavili v vzgled. Čudno je bilo pogledati našega reveža ob nedeljah, ko je šel v cerkev držeč se matere za krilo. S čepico na glavi, v črnih, platenih hlačah in v kratki suknjici, na nogah pa široke kvedraste čevlje, tako opravljen jo je primahal pred cerkev. Zroč v tla, se je držal z jedno roko matere za krilo, drugo je pa tiščal v žep. Po zimi je pa imel vrh čepice privezan tudi materin robec, da ga ni zeblo v ušesa. Vse se je držalo na smeh, ko je v taki opravi prispel pred cerkev. Odrasli mladeniči so si namežikavali in šaljivo pozdravljali reveža, možaki so namigavali drug drugemu in se povpraševali: „Kaj bo iz tega fanta?“

Držal se je pa te navade ves čas, do tedaj, ko je smrt s svojo neusmiljeno roko posegla vmes in mu ugrabila najdražje bitje — mater.

V osemnajstem letu je nehal hoditi v šolo. Bil pa tedaj ni večji, kakor drugi dečki pri dvanajstih. Oče in mati nista vedela kaj početi ž njim. Da bi ga dala služiti, na to še misliti ni bilo, ker prvič ni bil nikakega dela vaju, drugič pa je bil po naravi plašen, bolj pri slabi pameti, in tako nezmožen za kako samostojno delo. Ker sta se sama že postarala in bila za delo skoro nezmožna, sta pričela beračiti. Saj jima pa tudi družega ni kazalo, če sta hotela preživiti sebe in sina. A kmalu se je tudi Janez toliko ojunačil, si oprtal malho in šel s stariši prosit vbogajme. Dolgo časa je le z njima skupaj beračil, slednjič se je pa privadil, in odslej je hodil sam z malho po vaseh. Ljudje so mu radi dajali, ker so poznali njega in stariše in vedeli, da je v resnici potreben. Seveda tudi tukaj ni manjkalo nagajivcev, ki so mu še bolj grenili že itak bedno življenje.

Zdelo se je, kakor da ta človek ni vstvarjen za svet. Ljudij, njihovih navad ni mogel umeti. Vzrastel je na samoti, vzrejen od svoje pobožne matere, ki ga ni učila občevanja z ljudmi, pač pa raznih molitvic. In tudi narava ga ni posebno bogato obdarila. Ni mu dala telesne lepote, ni mu dala niti popolnega razuma, sploh, bil je rojen — revež.

III.

Tisto jesen potem je pa razsajala v vasi huda griža. Mrlo je vse zapored: otroci in odrastli; vse je jemala huda morilka. Dan za dnem je žalostno klenkal zvon v zvoniku sv. Štefana in oznanjal, da se je zopet preselila duša s tega sveta. Ni je bilo skoraj hiše, kjer bi ne imeli vsaj po jednega mrliča. Groza se je polastila vseh; zakaj vsakdo si je mislil, danes sem še zdrav, kdo pa ve, kaj bo z menoj čez par dnij. Že ves teden je to

trajalo, da je vsak dan najmanj jeden ležal gori v mrtvašnici, in še vedno so mrli ljudje.

Tudi pri naših znancih se je udomačila bolezen. Najprej je zbolela mati. V začetku se ni dosti brigala za to, marveč je opravljala po navadi svoja opravila. Toda prihajala je vedno slabša in lazila je kakor senca. Ko je pa videla, da se ne more več ubraniti bolezni, se je vlegla. Prišle so sosede pogledat, kako je, in videle, da je bolnica jako slaba. Toda kdo ji bo stregel? so se povpraševale, kdo ji bo skuhal kaj boljšega? In nasvetovala je jedna, naj bi jo odpeljali v mesto, v bolnico. Vsem se je zdela ta misel najboljša, in še tisti dan je prišel Zakotnikov oče in jo naložil na voz. Njen sin Janez ni mogel umeti, zakaj mu hočejo odpeljati ljubljeno mater. Vpraševal jo je, kam gre, in če pride kmalu nazaj. Jokaje mu je odgovarjala, da se vrne takoj, ko bode ozdravela. Žalostno je gledal Janez za vozom, ki mu je odpeljal najdražje bitje, in jokal, kakor bi bil slutil, da je ne bo videl nikdar več.

Drugi dan je pa zbolel še oče. Zakotnik se je jezil, zakaj ni zbolel že prejšnji dan, da bi bil peljal še njega v bolnico in bi bil zdaj mir pred njim. Toda pomagati se ni dalo, v drugo pa tudi ni hotel več voziti.

Sedaj pa je bil Janez še bolj zmešan kot poprej in ni vedel kaj početi. Stregel je očetu, kolikor je vedel in znal, včasih tudi pogrel malo mleka, več pa ni mogel storiti. Sedaj pa sedaj je prišla kakšna ženica iz vasi in prinesla jedil bolniku, ali mu postregla in zakurila v peči.

Bolniku pa je bilo vedno slabše. Janez je slonel kar najprej ob postelji in vroče solze so mu lile po licih. Oče ga je tolažil, naj ne joka, ker mu je že boljše in bo gotovo ozdravel. Toda Janez se ni dal utolažiti. Silna skrb je trla bolnega očeta, skrb za sina. Videl je, da leži bolan, in da skoro gotovo ne bo več ozdravel, vedel je, da je tudi žena nevarno bolna, in da lahko umrje v bolnici. In poznal je tudi svojega sina, poznal njegove slabosti in težave, s katerimi se mu bode treba boriti, da si prisluži vsakdanji kruh. Vse to ga je silno skrbelo; ta skrb je pa še bolj pospešila njegovo bolezen. Tolažilo ga je pri tem le zaupanje v božjo pomoč, in da se še najdejo na tem svetu dobri ljudje, ki bodo pomagali njegovemu sinu in ga obvarovali prehude stiske.

Drugi dan proti večeru pa je umiral. Prišle so sosede molit za srečno zadnjo uro in molile ves večer. Toda čudno, poprej je Janez vedno molil glasno, nocoj pa ni mogel spraviti glasu iz sebe. Klečal je ob postelji in zrl očetu v nagubano, blede lice. Sosede so pa molile.

Okoli osme ure je bolnik umrl. Janez je kriknil od žalosti in se zvrnil ob postelji na tla. Potem je pa jokal, jokal, dokler ni onemogel in zaspal.

Drugi dan so odnesli očeta v mrtvašnico. Silno potrj je lezel Janez za krsto. Težko se je držal po koncu in s težavo se je vlekel dalje. Prišedši v mrtvašnico, so položili krsto na stol, ki je bil pripravljen za to. Janez pa se je stisnil v kot in ostal gori ves dan. Jokati že ni mogel več. le strmo je zrl pred se, sedaj pa sedaj glasno vzdihnil in se zopet zamislil. Zvečer so prišle dobre sosede ponj, ga spravile domov in mu dale jesti, ker že ves

dan ni bil užil ničesar. Tretji dan so mu pa pokopali očeta. Vsi so mislili, da jim bo Janez umrl kar tam ob grobu, tako je jokal, vzdihoval in se ni dal utolažiti. Potem pa, ko so ga spravili domov, se je spomnil zopet matere in prosil navzoče, naj gre kdo po njo v mesto. Poklekajl je pred nje in jih s povzdignjenimi rokami prosil, naj mu privedó mater. Toda nikdo se ga ni usmilil. Prejšnji dan so bili izvedeli, da je reva umrla v bolnici, a niso si upali povedati mu tega. Prigovarjali so mu, naj potrpi, čez par dnij bo prišla gotovo. Vsem se je smilil revež v srce, a niso mu mogli pomagati.

„Janez, ne jokaj“, mu je govorila Zakotnica, „boš pa k nam šel, da ti ne bo dolgčas.“

„Kaj bom pa delal pri vas?“ je vprašal otročje nedolžno. „Kaj bodo pa mati rekli, če pridejo domov?“

„Jim bomo že povedali, da si pri nas. Le kar z menoj pojdi!“

Po dolgem prigovarjanju so ga vendar pripravili do tega, da je šel z Zakotnico.

Odslej je živel naš znanec pri Zakotnikovih. Dolgo časa ni mogel pozabiti očeta, za mater je pa še vedno mislil, da bode prišla nekega dne domov. Vsak dan je s silno nestrpljivostjo vpraševal in čakal, kdaj pride mati. Stal je ob oknu in zrl po cesti, po kateri so mu jo odpeljali.

Preteklo je že kakih štirinajst dnij, odkar je bil Janez pri Zakotnikovih. Nikakor se ni mogel odvaditi domače koče, dasi se mu je mnogo boljše godilo na novem domu, kot poprej. Odkar je izgubil očeta in mater in je moral bivati pod tujo streho, se je tudi ljudij bolj privadil in postal srčnejši. Ni se jih več tako bal, in občeval je ž njimi brez strahu. Toda želja po materi se mu je takorekoč utelesila in povsod je mislil le na njo. Na kogar je naletel, mu je gotovo zastavil vprašanje: „Ali ste kaj videli našo mater?“

In na to je navadno dobil odgovor: „Ne, jaz jih nisem nič videl. Ali jih še ni domov?“

„Še sedaj jih ni!“ je žalostno odgovarjal Janez.

„Le počakaj še malo časa, prišli bodo gotovo.“

S takimi lažmi so odpravljali reveža. Ta jim je seveda vrjel in vedno nestrpneje pričakoval matere. Nekoč se je napotil po cesti, ki je peljala proti mestu, in je po bližnjih vaseh povpraševal, če kaj vedó, kedaj se vrnejo mati.

„Kako pa, saj je umrla tvoja mati! Ali ne veš, da je umrla v bolnici?“ mu je na njegovo vprašanje odgovoril star možic, ne sluteč, v kakšno žalost je s tem pripravil reveža.

„Kaj, umrli so, moja mati so umrli!“ je zatulil Janez. „Pa so mi doma dejali, da so še živi in da pridejo kmalu domov.“ Debele solze so se mu ulile po upadlem obrazu.

„No, če pa doma pravijo, da še niso umrli, potem so pa še živi. Doma že bolje vedó, kot jaz.“ Tako ga je potem tolažil možic.

Toda ubožec se ni dal utolažiti. Vpraševal je še nadalje po vasi, seveda brez pravega vspeha. Nekaterim se je smilil, drugi so se pa celo norčevali ž njim. Prišli so mu na klobuk lesen križec in ga okrasili s pisanim papirjem. Tak je hodil po vasi. Zvečer se je pa vrnil domov še bolj obupan. Drugi dan na vse zgodaj je zopet odšel od doma in se napotil po cesti iskat matere. Od tedaj pa se ni več vrnil v rodno vas. Tudi niso mogli nič gotovega poizvedeti, kam bi se bil izgubil.

Mesec dnij pozneje so brali fvaščani v časniku, katerega so vsako nedeljo dobivali od župnika, da so našli v Savi nepoznano moško truplo, ki je že moralo dalj časa ležati v vodi. Kdo bi bil oni nesrečnež, tega ni vedel povedati nihče. Vaščani so sodili, da je znabiti Janez po nesreči kako zašel v Savo in ondi nesrečno umrl. Bil je sicer blaga dušica, le v glavi mu ni bilo dovelj svitlo. Zato upamo, da je bil Bog usmiljen sodnik njegovi duši. Njegova ljubezen do očeta in mater je bila pa že tako zlata, da želim jednako slehernemu izmej vas, ki ste zdravi.

Smrtni klic . . .

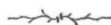
Snežno plan pokriva noč,
Trepeče v mrazu lunin svit:
Nad sêlom vsem skrivnosten mrak
In pokoj taje je razlit . . .

Pred kočo vikne nočni ptič
Vstrepeče v hišici deklê,
V bledeči materni obraz
Bolešno hčerka se ozre.

„Odpodi ptiča mi odtod,
Prezgodnjo mi oznanja smrt!“
Bolnica hčeri govori,
In dekle solzno spê na vrt . . .

Onemil je mrtvaški klic,
Na tleh je mrtev nočni ptič,
Ovelih in usehlih lic
Pa v hiši mati je — mrlič.

Andr. Rapè.

Z i m a.

Tiho, tiho je po smrečju,
In po stezah šeta zima,
Spleta bisere si v kite,
Snežnobelo krilce ima.

V srcu kruta, v licih bleda,
Neče ptičic, da bi pele;
Solčnih žarkov se ogiblje,
Rožic neče, da bi cvele.

Zajčki plahi, dolgouhi,
Radi bi se poigrali,
Pa čepé pod golim grmom,
Ker so nje tako se zbali.

Veverica repek suče,
Vejo ziblje, nasek maje,
Huda je na belo ženo,
Ki nič lešnikov ne daje.

Fanica Vovkova.

